

Anmeldelser

Af Elof Westergaard

Sognepræst

Johs. Stræde, Kirkegårdsvandring

En billedfortælling fra besøg på jyske kirkegårde,

Poul Kristensens Forlag 2008

Johs. Stræde, tidligere forstander for Gerlev Idrætshøjskole og leder af Rosenholm Kommunes Kultur- og Fritidsforvaltning, har gennem årene udgivet en lang række bøger om almene og billedkunstneriske emner. Han har i særlig grad haft blik for dansk folkelighed og de konkrete udtryk og spor, den folkelige kultur og kunst sætter sig. Johs. Stræde har bl.a. udgivet bogen *Folkekunst og Folkeliv* (2000), hvor han skildrede naiv og naivistisk billedkunst som en rig underskov under kulturkunsten. Udgivelsen *Kirkegårdsvandring* ligger i god forlængelse af forfatterskabet, idet Stræde ser kirkegården ikke kun som menneskets slutsted, men også som et sted, hvor en rig folkelig mindekultur kommer til udtryk. Kirkegårde og gravminder spejler med forfatterens ord: "et historisk forløb, en verden af tilværelse og virke, sorg og savn, tvivl og tro, menneskelig og kristelig taknemmelighed."

Johs. Strædes kirkegårdsvandring tager udgangspunkt i samspillet mellem den enkelte kirkegård og det omgivende landskab. Det er en klog og rigtig disponering. Johs. Stræde skildrer kirkernes næromgivelser, viser eksempler på kirkegårdshegningen, stendiger, låger og indgangsportaler, inden han fører læseren ind på selve kirkegården. Han viser talrige eksempler på forskellige gravstedstyper og gravmonumenter,

og han præsenterer såvel klassiske som mere moderne og nye symboler.

Johs. Stræde har en kort indledende tekst til hvert kapitel i bogen, hvorefter en række billedeksempler med korte undertekster følger. Disse billeder er imidlertid af svingende kvalitet. Teksterne under billederne har forskellig karakter, nogle rummer mange informationer, mens andre virker som mere skitseagtige og associationsprægede notater gjort på stedet. Disse notater rummer ofte ganske vigtige refleksioner, som forfatteren med fordel kunne have uddybet.

Stræde noterer sig f.eks. i sin præsentation af Gudsageren i Christiansfeld, at disse gravsten ikke sløjfes, og han tilføjer da, at det er "en tiltalende tanke i en tid, hvor mange grave sløjfes efter kort tid." Jeg er enig med Stræde, men hvordan kunne man skabe en kirkegårdskultur, der bedre kunne give plads til denne historiske tyngde, som møder den besøgende på kirkegården i Christiansfeld?

Et andet eksempel er Strædes kommentar til et gravminde med en meget personlig inskription, et afskedsbrev hugget ind i stenens sortpolerede flade. Stræde finder, at denne tekst på stenen er så personlig og nær, "at det næsten føles forkert som fremmed at læse det. Ingen ornament, ingen billeder, kun ord, som kan så meget." Det er en fin sansning, som også godt kunne fortjene en uddybning.

Det samlede indtryk af Strædes *Kirkegårdsvandring* er, at forfatteren formår at åbne læserens blik for den rigdom, som findes på de jyske kirkegårde, og de værdier, som kirkegårdskulturen rummer i en globaliseret tidsalder.

Memento Mori - døden i Danmark i tværfagligt lys

Redigeret af Michael Hviid Jacobsen og Mette
Haakonsen, Syddansk Universitetsforlag 2008

Memento Mori er et velredigeret værk bestående af en samling informative og perspektivrige artikler, som alle er med til at give et billede af vor samtids forhold til døden. Artiklerne er skrevet af en række forskere og praktikere, som alle arbejder med døden inden for hver deres faglige område.

Memento Mori afdækker med al tydelighed, hvordan døden ikke længere er tabuiseret. Vi skubber den ikke væk eller dækker den til, som det skete i en lang periode i det 20. århundrede. Døden er og bliver ganske vist fremmed, samtidig med, at den er et vilkår for hvert et menneske. Vi bliver heller aldrig helt fortrolige med døden, idet døden skaber afstand, sætter sorg og savn. Men døden er i dag ikke længere et tabu, idet der er en grundlæggende anerkendelse af det betydningsfulde i at tale og ikke tie om døden og vort forhold til døden. Det fornyede fokus på døden er udtryk for et ønske om bedre at kunne tage hånd om livet.

Memento Mori er inddelt i fire dele. Titlen på den første del, *Døden i Livet*, dækker over en række artikler, som sætter fokus på dem, som har døden tæt inde på livet, det være sig uhelbredeligt syge eller plejehjemsbeboere. Her er tankevækkende og gode artikler, som alle viser, hvordan man i dag har stor sans for det betydningsfulde i, at der skabes værdige rammer om livets afslutning. Anden del har den dramatiske titel *Dødsarbejde*, og dette afsnit i bogen består af artikler skrevet af dem, der "arbejder med døden", dvs. sygehuspersonale, bedemænd og præster m.fl. Bogens tredje del, *Repræsentation*, rummer artikler om dødens tilsynskomst i fotografi, litteratur m.m. Her er også spændende og perspektiverende artikler. Bogens sidste del, *Mindekultur*, har artikler om kirkegårdskultur. Her er artikler af bl.a. Anne-Louise Sommer, Naja Genet May og Gitte Lunding. Disse forfattere understreger tendenserne i kirkegårds-kulturen i dag med en større individualisme, hvor den personlige iscenesættelse spiller en stor rolle.

Memento Mori hylder indirekte mangfoldigheden i vores samtid, og en eksistentiel tone klinger ofte med i de mange forskningsmæssigt rige artikler. Livets mening skal findes i, at livet er tidsligt, og at døden er en naturlig del af menneskets tidsbundne eksistens.